

Boek van de maand

Schilder lezen: bij het begin beginnen

P.L. Storm

Traag als dikke stroop druppelt af en toe een deel op ons neer van de in 1995 gestarte nieuwe reeks *Verzamelde werken* van dr. K. Schilder. Een vierde deel verscheen een aantal maanden geleden. Nadat in de vorige drie delen perswerk, brochures en verspreide lezingen uit de jaren van de strijd rond de Vrijmaking waren verzameld (1940-1945), is het nu de beurt aan vergelijkbaar werk van de jonge Schilder (1917-1919).

Wie bedenkt dat er nog heel wat delen nodig moeten zijn voor de vele resterende jaren waarin Schilder als schrijver productief was en dat het bovendien de bedoeling is van de ‘Prof. dr. K. Schilder Stichting’ om ook alle collegedictaten en de correspondentie een plaats in de reeks te gaan geven¹, houdt zelfs op de leeftijd van schrijver dezes het hart vast of hij de voltooiing gaat halen. Als tenminste het huidige tempo van verschijning wordt aangehouden. Erger nog zou zijn, wanneer de serie zou stagneren en de Stichting haar mooie en terechte doel niet halen zou. Ook daar ben ik niet onbezorgd over, want de tot nu toe verschenen delen schijnen slecht te verkopen. Althans, één van de stichtingsleden, prof. dr. H.J. Selderhuis, meldde dat een tijdje terug in zijn boekenrubriek in het *ND*. Dat stemt treurig om twee redenen. Allereerst natuurlijk vanwege het gevaar dat een bepaalde serie op zo’n manier ongetwijfeld kan gaan lopen. Maar vervolgens ook vanwege het feit dat er dus weinig animo bestaat om Schilder te lezen. En dat laatste is meer dan jammer. Wie in het kader van de belijdenis van het ‘samen met alle heiligen’ het zich verdiepen in wat Schilders theologie te bieden heeft, zou gaan overslaan ter wille van bijvoorbeeld wat vlotte, al dan niet charismatisch getinte Amerikanen, ontnemt zich veel moois, veel verdiepends, veel karakteristiek katholiek gereformeeds. Om ons vandaag te helpen met overtuiging en diepgang gereformeerd te blijven, heeft Schilder nog altijd veel te bieden.²

Begin

Nu heeft Schilder het zijn lezers in toenemende mate niet gemakkelijk gemaakt om hem vlot te lezen. Hoe goed hij de taal ook beheerste en hoe speels hij er ook mee kon omgaan, zijn zinnen werden langer en langer, de gebruikte (en soms door hemzelf uit Grieks en Latijn gefabriceerde) woorden al moeilijker. Wie nu in de naoorlogse jaargangen van *De Reformatie* naleest hoe Schilder een nieuw deel van zijn laatste grote werk (zijn onvoltooide catechismusverklaring) aankondigde als een populair bedoeld werk, waarin voor het meelevende kerklid hooguit in een nootje een enkel moeilijk woord te vinden is, vermoedt wanneer hij het betreffende werk inkijkt, een goeie grap, terwijl Schilder het toch serieus bedoelde. Het ontging hem kennelijk dat zijn manier van schrijven moeilijker toegankelijk werd. Juist daarom is de verschijning van dit nieuwe deel, met het werk van de jonge dominee Schilder, zo nuttig. Zijn stijl is dan nog direct, helder en gekruid (ook met humor!). In Kampen kregen we in mijn studententijd de raad dat je - om Schilder te leren lezen - in het vroege werk moest beginnen. Dan groeide je vanzelf in het latere werk. Dat vroege werk was en is deels ook gemakkelijk te vinden. Vooral in de eerdere heruitgave binnen de vier deeltjes *Om Woord en Kerk* (1948-1953). Ik heb die raad opgevolgd en ben daar nog altijd enorm dankbaar voor. Dit nieuwe deel *Verzamelde werken* (dat bovendien veel mooier is uitgegeven dan die oude, ondertussen van ellende uit elkaar vallende deeltjes) kan hetzelfde stimulerende doel

dienen. Schilder moet je leren lezen. En dan kun je het beste beginnen bij het begin. Schilders begin.

Eerste boekjes

In de opzet van de serie wil het boek ook 't eerste deel zijn. In de betreffende jaren stond Schilder in zijn tweede gemeente, Vlaardingen. Daar begon hij als publicist op toeren te komen. In de nog geen drie jaar van zijn predikantschap aldaar schreef hij het plaatselijk kerkblaadje regelmatig halfvol. Ook verschenen zijn eerste brochures, die alle in dit deel zijn opgenomen. Zijn eerste brochure was gewijd aan de darbisten (de 'Vergadering van de gelovigen', waarvan heden ten dage bijv. W.J. Ouweneel een bekend lid is). Vervolgens verscheen zijn nog altijd lezenswaardige boekje *Tegenstrijdigheden in de bijbel?*. En daarna de eerste druk van *Wat is de hel?*. De keus om juist de eerste druk van het laatstgenoemde werk hier op te nemen, lijkt me overigens aanvechtbaar. Natuurlijk, deze eerste druk valt binnen de periode. En natuurlijk, het is interessant om deze eerste druk met de latere te vergelijken. Maar ik vermoed toch niet dat deze nieuwe serie *Verzamelde werken* zo compleet zal zijn, dat zelfs verschillende drukken van een werk zullen worden opgenomen. En dan blijft toch deze heruitgave van de eerste druk merkwaardig en jammer. Want al de kort erna verschenen tweede druk kende aanvullingen en verbeteringen. En in 1932 zorgde Schilder voor een nog sterker uitgewerkte versie. Anders dan bij andere bewerkingen door Schilder zelf van vroeger werk, leed in dit geval de leesbaarheid er niet zo sterk onder. Terwijl de derde druk (bij behoud van de oorspronkelijke opzet en overtuigingen) veel meer biedt. Bijvoorbeeld in zijn veel uitgebreidere aandacht voor de leer van het verbond in verband met dit onderwerp. Juist *Wat is de hel?* in zijn laatste versie is eigenlijk een geschikt boek om de overgang van het lezen van de jonge Schilder naar de latere wat soepeler te laten verlopen. Sinds 1932 is het werk niet weer herdrukt. Ook daarom was het mooi geweest als deze nieuwe reeks Schilderuitgaven die laatste versie weer eens gemakkelijker bereikbaar had gemaakt. Waardevol en actueel zou het genoeg zijn, wanneer je bijvoorbeeld denkt aan de uitvoerige rapportage een paar maanden geleden in het blad *CV/Koers* van de gegroeide verwarring in de 'orthodox christelijke wereld' rond het bestaan van de hel!

Eerste regelmatige perswerk

Het grootste deel van het boek is gevuld met het plaatselijke Vlaardingse perswerk. En dat is vaak een genot om te lezen. Lang niet alles ervan was al eerder heruitgegeven in de genoemde deeltjes *Om Woord en Kerk*. Kortere en langere reeksen artikelen stellen hele uiteenlopende onderwerpen aan de orde. Over de lastering tegen de Heilige Geest bijvoorbeeld. Of over bijbelkritiek. Of over kerkelijke eenheid (in verband met het door hem zo gewenste plaatselijk ineensmelten van 'A' en 'B', en ook in verband met de verhouding met de toenmalige Christelijke Gereformeerde Kerk). Hij spaart zijn eigen gemeente in zijn stukjes niet. Wanneer er (midden in Wereldoorlog I) een landelijke biddag gehouden gaat worden in verband met de nood der tijden, schrijft hij bang te zijn voor die naderende biddag, omdat hij verwacht dat de kerk wel vol zal zitten, terwijl dezelfde mensen de zondag ervoor het in de tweede dienst lieten afweten ('Voor het *eerlang* hebben we een mooi programma; biddag! Maar ons *onlangs*, ons *heden*? Hoe was, hoe is *dat*? Onlangs leege kerken. Eerlang biddag. Heden wandeldag. Eerlang biddag. Ik ben bang van dien biddag', p. 103). Je raakt een beetje jaloers op de durf waarmee hij in het blaadje klachten uit zijn gemeente aan de kaak stelt dat de dominees, die toch immers geld en tijd genoeg zouden hebben, desondanks te weinig op bezoek komen. Hij geeft dan met als titel 'Rekensommetje' een gedetailleerd en adembenemend overzicht van zijn weekprogramma. Om vervolgens over de klagers op te

merken: 'Heusch, beste mensen, daar zijn er, die *dit* niet goed vinden van hun predikant, en dàt liever anders zagen, maar die al lang *zenuwpatiënt* waren geworden, als ze doen moesten, wat een dominee in Vlaardingen doet' (p. 289). Om als volgt te besluiten: 'Zoodat ik maar zeggen wilde, dat de vrouw van den dominee vaker alleen zit dan de uwe en dat de predikanten nog wel een geweten hebben of iets van dien aard er op na houden. En dat ge maar eens beter moest nadenken, voor ge hen beschuldigt van trouweloosheid in hun dienst. En dat rekenen goed is. En dat ik u allen minzaam groet en mijn best voor u zal blijven doen' (p. 290). Geweldig!

Prachtig is zijn waarschuwend stukje tegen goedkoop, schijn-diepzinnig bijbelgebruik, dat hij inleidt met een sprekend voorbeeld van de diepzinnige interpretaties die gegeven waren aan een raadselachtig stukje uit een gedichtje van Guido Gezelle, waarvan onlangs aangetoond was, dat het ding gewoon onaf was (p. 112v). En zo valt er heel wat meer te noemen uit wat dit deel biedt aan doordenkertjes, doorleefde gereformeerde overtuiging, verbluffende belesenheid (en Schilder was toen pas een late twintiger!), en stichtelijk amusants.

Wie dit deel eens doorleest, krijgt vanzelf de smaak te pakken. En de stimulans om door te lezen in wat Schilder later meer en nog dieper doordacht heeft gegeven (en ook wel in correctie op sommige standpunten die hij als jong predikant innam).

De uitgave van deze delen is mooi (al moet de uitgever zich wel schamen voor de enkele tientallen drukfoutjes die dit nieuwe deel bevat!³), de inleiding en annotatie (in dit deel door ds. W. van der Schee) verzorgd en nuttig.

Het zal duidelijk zijn dat ik heel erg hoop dat Selderhuis' teleurgestelde constatering dat de serie slecht loopt, vanaf dit deel achterhaald zal raken.

N.a.v. K. Schilder, *Verzamelde Werken 1917-1919*, uitg. De Vuurbaak, Barneveld 2004, ISBN 9055602752. 488 pag. Prijs € 45,-.

Noten:

- ^{1.} *Minstens* vijftien delen worden in het vooruitzicht gesteld.
- ^{2.} Op de vraag *Wat is 'gereformeerd'?* gaat Schilder in dit deel ook een keer in (p. 226v). Hij eindigt dat artikel met: 'En om nu maar ineens te zeggen, wat ik wil: allen, die voor *gereformeerd* uitgeven, wat niet gereformeerd is, zij herinnerd dat de gereformeerde leer te vinden is in de *gereformeerde belijdenis: de drie formuleren van eenigheid*. Zijt ge 't daarmee niet eens, goed, zeg dat dan, maar houd dan op u *gereformeerd* te noemen. Dat sticht maar verwarring en maakt tientallen mensen benauwd ook voor ons! Die naam komt u niet toe' (p. 229).
- ^{3.} Heel merkwaardig is het herhaaldelijk door elkaar halen van de twee beroemde theologische encyclopedieën PRE en TRE, tot in de afkortingenlijst aan toe!